University of Groningen

The D and H stems in Koranic Arabic. A comparative study of the function and meaning of the fa"ala and 'af'ala forms in Koranic usage

Leemhuis, Frederik

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
1977

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Leemhuis, F. (1977). *The D and H stems in Koranic Arabic. A comparative study of the function and meaning of the fa"ala and 'af'ala forms in Koranic usage.* s.n.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

NEDERLANDSE SAMENVATTING

De zogenaamde werkwoordstammen vormen een belangrijk onderdeel van het Semito-Hamitische werkwoordstelsel. Deze stammen onderscheiden zich van elkaar naar vorm en betekenis. In de klassieke Semitische talen onderscheiden zij zich van elkaar naar de vorm door middel van verschillen in de lengte (kort:lang) van klinkers en medeklinkers en/of aanhechting van bepaalde medeklinkers als vaste toevoegsels. De werkwoordstam, waarvan klinkers noch medeklinkers verlengd zijn en waaraan geen medeklinkers als toevoegsels zijn aangehecht pleegt men de grondstam te noemen. Naar de vorm kunnen deze verschillende werkwoordstammen door middel van afkortingen worden aangeduid, zoals : G voor de grondstam, D voor de stam met "dubbele" middelste wortelmedeklinker, H voor de stam met als voorvoegsel h- of ' - enz. In de vervoegde vormen blijven de kenmerken van de verschillende werkwoordstammen in de regel duidelijk waarneembaar.

Vooraf teengevolge van de in 1942 verschenen verhandeling van A. Goetze over de D stam in de Semitische talen is de gedachtenwisseling over en het onderzoek naar gebruik en betekenis van de D stam en diens plaats in het Semitische werkwoordstelsel steeds meer op gang gekomen. Door Goetze werd betoogd en toegelicht, dat de mening dat de D stam (op z'n minst oorspronkelijk) een intensief is, dwz. verscherping of versterking van de betekenis van de grondstam uitdrukkelijk, niet zozeer berust op waarneming als wel op een vooroordeel; de verdubbeling van de middelste wortelmedeklinker, wat de D stam onderscheidt van de G stam, dwz. verscherping van de uitspraak ervan moest wel een overeenkomstige verscherping of versterking van de betekenis weergeven (zoals bijv. in het Nederlands *hijgen/hikken*, *wegen/wikken*, *knijpen/knippen* enz.). Veeleer is echter de D stam te kenschetsen als een factitief (het brengen in een toestand uitdrukkelijk) en als zódanig af te grenzen van de G stam en de stam met causatieve (het veroorzaken van een handeling uitdrukkelijk) betekenis, de H stam. Deze theorie werd in de akkadistiek (o.a. via W. von Soden's *grammatica*) gemeengoed en verder onderbouwd. Voorts werd door E. Jenni in 1968 haar geldigheid aangetoond voor het bijbels Hebreeuws via de methode van vergelijking en tegenoverelkaarstelling van de contexten, waarin de D stam en de G of H stam van één en dezelfde wortel voorkomen. Min of meer gelijktijdig met Jenni werd door

S. A. Ryder, wiens studie over de D stam in het West-semitisch echter pas in 1974 verscheen, met gebruikmaking van een andere methode (via oude vertalingen e.d.) de theorie van Goetze aannemelijk gemaakt voor het gehele West-semitisch. Zijn hoofdstuk over het Koran-arabisch, met name waar het de afgrenzing van de D ten opzichte van de H stam betreft, moet echter, o.a. vanwege het teveel op een Engelse vertaling (Bell's) en woordenboeken (Lane en Wehr/Cowan) steunen, als te summier en onvolledig beschouwd worden.

Het is opvallend, dat in de oudste ons overgeleverde Arabische grammatica, die van Sibawaih (†793 A.D.), anders dan in latere grammatica's intensiteit niet genoemd wordt als onderscheidingsmiddel tussen op het oog gelijke betekenissen van de D en H stam in het Arabisch. Wel zijn er duidelijk parallellen te trekken tussen Jenni's uitvoerige behandeling van het verschil in betekenis tussen de Hebreeuwse werkwoordsstammen D en H en de bondige behandeling door Sibawaih van het verschil in betekenis in een beduidend aantal gevallen van de overeenkomstige stammen in het Arabisch. De vaststelling, dat beide benaderingswijzen, althans voor een belangrijk deel, met elkaar blijken te rijmen leidt tot de veronderstelling, dat het ook voor het Arabisch mogelijk is de D stam van de H stam te onderscheiden als een factitief van een causatief. Het is nu mogelijk gebleken door middel van vergelijking van contexten, waarin D en H van een zelfde wortel voorkomen, deze veronderstelling te toetsen aan het Arabisch van de Koran. Daartoe is allereerst in een voorbereidende studie aan de hand van de wortel NZL, die in de Koran zowel in de D als de H stam betrekkelijk vaak voorkomt, aannemelijk gemaakt, dat het verschil tussen min of meer gelijkbetekenende D en H stammen inderdaad niet te zoeken is in de grotere intensiteit van de D stam. Vervolgens is voor dezelfde wortel nagegaan of het onderscheid in factitief (D) en causatief (H) bruikbaar is.

Als instrumenten ter nadere afgrenzing van de beide begrippen ten opzichte van elkaar zijn daarbij in navolging van Jenni de volgende vier onderverdelingen van het onderscheid tussen factitief en causatief gebruikt :

- 1) Het onderwerp van een factitief brengt het lijdend voorwerp zonder enige medewerking ervan over in een toestand, maar het onderwerp van een causatief brengt zijn lijdend voorwerp er toe het (logisch) onderwerp te zijn van een handeling of ontwikkelingsgang.
- 2) In een factitief wordt een niet duratieve soort van handeling uitgedrukt, maar in een causatief een duratieve.

- 3) Het onderwerp van een factitief handelt habitueel, maar het onderwerp van een causatief occasioneel.
- 4) In een factitief is de handeling ten opzichte van het lijdend voorwerp accidenteel, maar in een causatief is zij ten opzichte van het lijdend voorwerp substantieel.

Deze deelonderscheiden zijn onderling samenhangend en afgeleid uit het basis-onderscheid van factitief (het brengen in een toestand, zoals die is weergegeven in een naamwoordszin, uitdrukkelijk) en causatief (het veroorzaken van een handeling, zoals die is weergegeven in een werkwoordszin, uitdrukkelijk).

In grote meerderheid blijken de in de Koran voorkomende gevallen van de D en H stam van NZL aan de hand van deze deelverschillen onderscheidbaar te zijn. In afzonderlijke hoofdstukken zijn daarom genoemde vier fijnere onderscheidingen ieder afzonderlijk toegepast op een aantal D stam werkwoorden in vergelijking met hun H stam tegenhangers en wel zo, dat alle werkwoorden, die in de Koran met een D zowel als een H stam voorkomen, min of meer uitvoerig behandeld worden. In al deze gevallen worden contexten, waarin D stammen voorkomen vergeleken met contexten waarin H stammen van een zelfde wortel voorkomen, met name door dergelijke contexten paarsgewijze tegenover elkaar te stellen.

Met betrekking tot de eerste deelonderscheiding valt zodoende vast te stellen, dat het al (H) of niet (D) medewerken van het lijdend voorwerp zich duidelijk openbaart bij twee groepen :

- a) Werkwoorden, waarvan de H stam inwendig causatief is.
- b) Werkwoorden, waarvan de D stam estimatief-declaratief is.

Met de term inwendig causatief is hierbij bedoeld op die causatieven, waarbij één lijdend voorwerp onvermeld blijft, waarmee aangeduid wordt, dat het onderwerp niet iemand anders, maar zich zelf aanzet tot het worden of doen van iets. Estimatief-declaratief zijn werkwoorden te noemen, die een al of niet uitgesproken subjectief oordeel van het onderwerp over het lijdend voorwerp aanduiden.

De toepasbaarheid van de tweede deelonderscheiding, waarbij vooral gelet wordt op het verloop van de handeling in de tijd, blijkt beperkt te zijn. Als hoofdoorzaak daarvan valt aan te merken dat de aanwijzingen, die door de contexten geleverd worden, wel in enkele gevallen een onderscheiding tussen een niet voortdurende (D) en een langer voortdurende (H) handeling mogelijk maken, maar nauwelijks tussen een niet voortdurende en een slechts kort voortdurende.

De derde deelonderscheiding blijkt weer ruimer toepasbaar te zijn. Vaak leveren contexten aanwijzingen dat het onderwerp van een D stam blijkbaar min of meer op eigen gezag, als het ware uit gewoonte of minstens onafhankelijk van de omstandigheden handelt. Het onderwerp van een H stam blijkt daarentegen te worden voorgesteld als handelend op grond van, in overeenstemming met of minstens aanknopend bij een bepaalde situatie. Deze onderscheiding blijkt met name ook voor de grote meerderheid van de voorkomende deelwoorden van de bedrijvende vorm van D en H bruikbaar te zijn.

De vierde deelonderscheiding, die de tegenhanger van de derde is, kan als de meest fundamentele beschouwd worden, omdat ze het best het onderliggende verschil van factitief en causatief aangeeft. Immers de betrekking tussen handeling en lijdend voorwerp van een factitief is dezelfde als die tussen onderwerp en gezegde in een naamwoordszin, terwijl de betrekking tussen handeling en lijdend voorwerp van een causatief dezelfde is als die tussen onderwerp en gezegde in een werkwoordszin. In een beduidend aantal gevallen valt opgrond van de context vast te stellen dat het lijdend voorwerp van een D stam de niet uit de omstandigheden voortvloeiende handeling ondergaat als iets bijkomends, iets nieuws. Het lijdend voorwerp van een H stam als betrokkene in de handeling ervaart daarentegen de handeling als wezenlijk of als overeenstemmend met de situatie waarin het verkeert en dus als niet toevallig of niet onverwacht.

Hoewel ook enige uitzonderingen, met name door gebruikmaking van de vierde deelonderscheiding, vastgesteld worden, is de gevolgtrekking, die uit de gehele uiteenzetting voortvloeit, dat in het Koran-arabisch de D stam van de H stam te onderscheiden is als een factitief van een causatief. Dit onderscheid is te baseren op het feit, dat de D stam te beschouwen is als een omvorming van een naamwoordszin en de H stam als een omvorming van een werkwoordszin.

24 22
1977